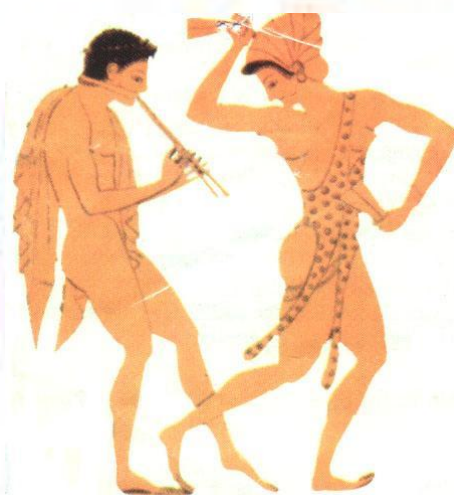

Ο ΧΟΡΟΣ
ΣΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Εισηγήτρια:
ΕΛΠΙΔΑ ΚΟΣΜΑΤΟΥ
Καθ. Φυσικής Αγωγής
Αθήνα 21/02/2006

«Καλίκομοι κόραι Διός ωρχησαντ' ελαφρώς...»
Μουσείον Ακροπόλεως.

Το ισχυρότερο και σωστικότερο ένστικτο που προίκισε τον άνθρωπο η πανσοφία του δημιουργού ως γνωστόν, είναι το ένστικτο της κίνησης.

Γιατί τον οδήγησε πως να χρησιμοποιεί και πως να εμφανίζει μέσω της κίνησης τις ποικίλες εκδηλώσεις της ζωής του εκδηλώσεις ατομικές ή ομαδικές, χαράς ή λύπης, ταπεινές ή δουλικές αλλά και ευγενείς.

Ο άνθρωπος ωθούμενος από βιολογικούς καθαρά λόγους, αισθάνεται την ανάγκη να κινηθεί και μέσω των σωματικών του κινήσεων να εξωτερικεύσει τις επιθυμίες του, τις ιδέες του και τα συναισθήματά του. Η ανάγκη αυτή οδήγησε τον άνθρωπο να προσαρμόσει τις κινήσεις αυτές σε κανόνες τέχνης και να δημιουργήσει έτσι το χορό. Ο χορός δεν είναι τίποτα άλλο παρά διαδοχικές κινήσεις του σώματος που επαναλαμβάνονται με προκαθορισμένη τάξη και ρυθμό που δίνεται από τη μουσική.

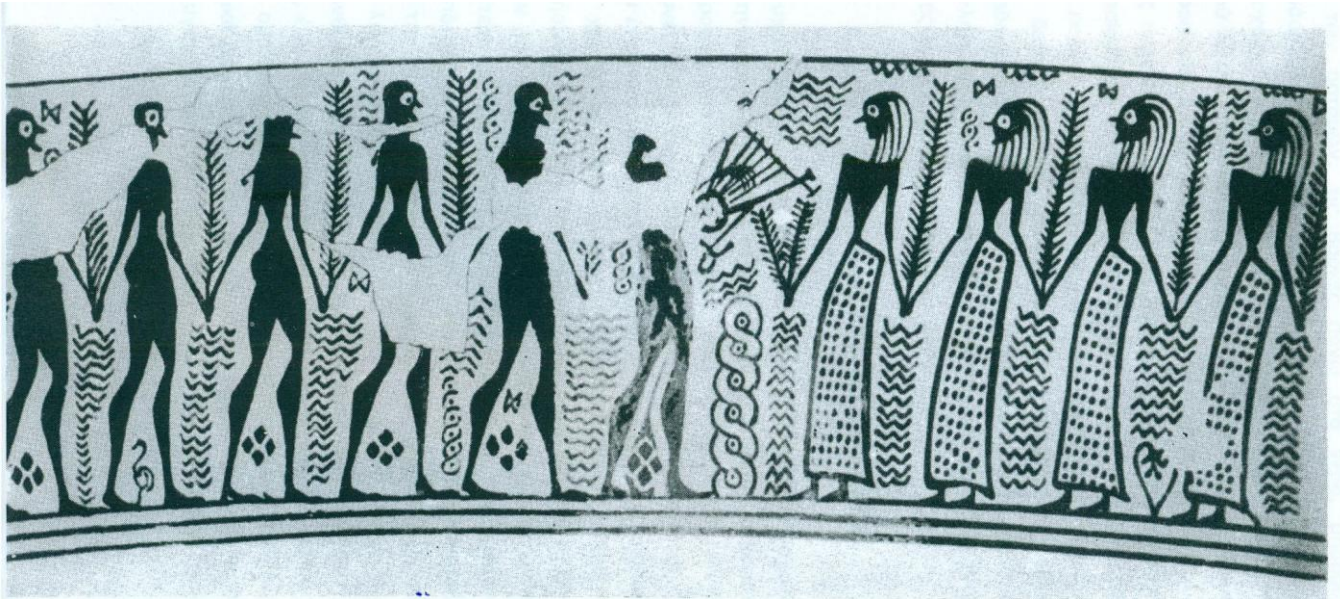
Ο χορός είναι από τα αρχαιότερα εκφραστικά μέσα, ίσως δεύτερο χρονολογικά μετά το τραγούδι.

Με το χορό μιλάει η ψυχή, μιλάει το ένστικτο. Επικοινωνεί ο άνθρωπος με τον άνθρωπο, είναι μία γλώσσα πανανθρώπινη, είναι τελετή, είναι συμμετοχή και όχι θέαμα όπως παρουσιάζεται στους καιρούς μας. Είναι συνδεδεμένος με τη θρησκεία, τη δουλειά, με τη γιορτή, με τη μαγεία, με τον έρωτα και με το θάνατο. Χορεύω σημαίνει αισθάνομαι και εκφράζω με τη μέγιστη ένταση τη σχέση του ανθρώπου με την φύση και την κοινωνία.

Οι άνθρωποι χόρεψαν τον πόλεμο, την ειρήνη, το γάμο, το θεισμό, τη σπορά, χόρεψαν τη φύση. Υπάρχει λοιπόν άμεση σχέση μεταξύ χορού και φύσης, χορού-κοινωνίας, χορού και θρησκείας.

Ο χορός έχει μία δύναμη που υπερβαίνει το νόημα των λέξεων και της μιμικής. Είναι μία γλώσσα πανανθρώπινη που στα τελευταία χρόνια έγινε παγκόσμια, αναλαμβάνοντας έτσι ένα ρόλο πρωταρχικό στη συναδέλφωση των λαών.

Οι αρχαίοι Έλληνες καλλιέργησαν το χορό με ιδιαίτερη τιμή και αξία όσο κανένας άλλος λαός στην ιστορία της ανθρωπότητας. Η λέξη «**ορχοῦμαι**» στα αρχαία ελληνικά σημαίνει «**χορεύω**». Έχει όμως μια ουσιαστικά πλατύτερη έννοια συγκριτικά με τη σημερινή σημασία της λέξης «χορεύω». Έτσι

ανήκουν ρυθμικές δραστηριότητες στον αρχαίο χορό, όπως παρέλαση, λιτανεία, ρυθμικά παιχνίδια, ακροβασίες, σχοινοβασίες, χειρονομίες ενός χορού της τραγωδίας. Ακόμη και τις ρυθμικές κινήσεις των ζώων και άλλων φαινομένων της φύσης όπως την ροή των ποταμών, τις βάρκες πάνω στο νερό, μπορούμε να τις ονομάσουμε χορό.

Οι αρχαίοι Έλληνες αναγνώρισαν την αισθητική και παιδαγωγική αξία του χορού με τις πρώτες χορευτικές εκδηλώσεις για τις οποίες υπάρχουν πληροφορίες ότι πρωτοεμφανίστηκαν την περίοδο γύρω στα 1.000 Π.Χ. Ίσως περισσότερο από άλλους λαούς οι Έλληνες είχαν καταλάβει πόση σημασία είχε η ενότητα σκέψης, και ενέργειας για τον άνθρωπο.

Είχε εκτιμηθεί επίσης δεόντως από τους αρχαίους η συμβολή του χορού στη διαπαιδαγώγηση των νέων. Ο χορός και συγκεκριμένα ο παραδοσιακός, ήταν το πιο κατάλληλο μέσο για μια αρμονική ολοκληρωμένη εκπαίδευση του σώματος και των δεξιοτήτων του, στις οποίες αυτοί έδιναν το μεγαλύτερο βάρος.

Ο ΧΟΡΟΣ ΩΣ ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΟ ΜΕΣΟ

Οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και διανοούμενοι είχαν ασχοληθεί ιδιαίτερα με την προέλευση και την αξία του χορού με μεγάλη σοβαρότητα. Μερικές επιγραφές από την αρχαιότητα που βρέθηκαν μας αποδεικνύουν τις έρευνες που έκαναν ο Πλάτων, Ξενοφών, και Αριστοτέλης. Ο Λουκιανός είναι ένας από τους μεταγενέστερους συγγραφείς που ακολούθησε τα ίχνη του χορού φτάνοντας μέχρι την εμφάνιση του Θεού Έρωτα (περί ορχήσεως). Κατά τον Πλάτωνα, ο χορός προήλθε από τη φυσική επιθυμία όλων των νεαρών πλασμάτων να εκφράσουν τις συγκινήσεις τους και ιδιαίτερα τη χαρά τους, μέσα από την κίνηση του σώματος. Έτσι το περπάτημα μετατρέπεται σε πήδημα, το τρέξιμο σε μεγάλα άλματα και μέσα από την επανάληψη των κινήσεων δημιουργήθηκε η ρυθμικότητα σ' αυτό που λέγεται χορός.

Ο άνθρωπος ως γνώστης της ρυθμικότητας των κινήσεων του σώματός του, έχει προάγει τον χορό σε μια μορφή τέχνης. Ο ρυθμός ως συνοδεία από ομοιόμορφες κινήσεις που ακολουθούσαν ή μια την άλλη, ενισχύθηκε αρχικά από χτυπήματα των χεριών και αργότερα από κρουστά όργανα και κραυγές. Έτσι προστέθηκε επίσης και η λυρική ποίηση, με απλή μελωδία και ομιλία ως μέσο εκφραστικότητας του συνόλου των αισθημάτων των χορευτών.

Μουσική, ποίηση και χορός αποτελούν για τους Έλληνες όψεις, του ίδιου πράγματος που το συνέδεαν με την έννοια που ονομάζουν «μουσική», ως την τέχνη των Μουσών. Μ' αυτόν τον τρόπο εννοούσαν κατά προέκταση την «**παιδεία του Νου**» (πνευματική μόρφωση). Στην αντίληψη των Ελλήνων «η ζωή των άλλων λαών δεν

έχει κανένα νόημα εφόσον είναι χωρίς χορούς, χωρίς τον Ελικώνα και χωρίς Μούσες».

Ελικώνας είναι το όνομα ενός βουνού στην Βοιωτία. Εκεί πίστευαν ότι οι εννέα Μούσες, κάτω από τις προσταγές του Θεού Απόλλωνα, συνέβαλαν στη δημιουργία του τραγουδιού και του χορού. (G. Ulrich 1978).

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΧΟΡΟ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Νύμφες, Χάριτες, Μούσες, Θεοί, Θεές, ημίθεοι, θνητοί, ακόμα και ζώα χορεύουν μέσα από τις σελίδες των συγγραμμάτων όλων των εποχών και όλων των ειδών του πεζού λόγου και της ποίησης.

Τις χρησιμότερες και σκριβέστερες πληροφοριακές πηγές αποτελούν τα έργα του ποιητή Ομήρου (Ιλιάδα, Οδύσεια), των φιλοσόφων Πλάτωνα και Αριστοτέλη του ιστορικού Ξενοφώντα, του γεωγράφου Στράβωνα του βιογράφου Πλούταρχου, του λεξικογράφου Πολυδεύκη, του ρήτορα ευθυμογράφου Λουκιανού, του Αθηναίου σοφιστή και ρήτορα Λιβάνιου.

- Μερικές πηγές μας δίνουν απευθείας πληροφορίες για τη ρυθμική αγωγή και το βασικό χαρακτήρα ενός χορού, για το ρυθμικό μέσο, τις κινήσεις και για τη φωνητική και μουσική συνοδεία τους. Υπάρχουν μερικές διατριβές αρχαίων συγγραφέων που αναφέρονται στα μέτρα, στους στίχους, σύμφωνα με τα οποία χόρευαν παλιότερα.
- Μουσικές πηγές περιλαμβάνουν θεωρητικά συγγράμματα για τη μουσική και μουσικά αποσπάσματα σε σημειογραφία εκείνης της εποχής. Επίσης έχουν επιβιώσει σε μια νέα μορφή μερικά μουσικά όργανα της αρχαιότητας.

Αρχαιολογικές πηγές εννοούμε αναπαραστάσεις από χορούς και χορευτές, δηλαδή είδωλα, αγάλματα, μωσαϊκά δάπεδα καθώς και αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν οι χορευτές όπως για παράδειγμα κομμάτια φορεμάτων και κομμάτια κοσμημάτων. Βλ. Εικόνα «ο Ηρακλής και ο τρίτων παλεύουν». Ένας γρήγορος χορός προς τιμή του Ηρακλή. (I.B. Lauber, 1962).

- Γλωσσικές πηγές είναι τεχνικοί όροι, και εκφράσεις που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι μιλώντας για τους χορούς.
- Ανθρωπολογικές πηγές περιλαμβάνουν το συγκριτικό υλικό που λαμβάνεται από τις χορευτικές παραστάσεις πολλών διαφορετικών λαών.

Π.χ. για το σπάνιο χορό των κουταλιών οι ανθρωπολογικές παρατηρήσεις έχουν δείξει με τη βοήθεια των αρχαιολογικών πηγών την ελληνική τους προέλευση. Οι Έλληνες που ζούσαν στη δυτική ακτή της Μικράς Ασίας διατηρούσαν για αιώνες την παράδοση του χορού των κουταλιών και μετά τη Μικρασιατική καταστροφή μετέφεραν ξανά το χορό αυτό στο σύγχρονο

Ελλαδικό χώρο. Σήμερα χορεύεται από τους πρόσφυγες της Καππαδοκίας σε πολλά χωριά καθώς και στο Ανιονέρι της Θεσσαλονίκης.

Είναι αξιόλογο να αναφερθεί ότι η μούσα Ουρανία που ήταν προστάτιδα της Αστρονομίας, ήταν ταυτόχρονα και προστάτιδα του χορού. Οι προστάτιδες της χορευτικής τέχνης διασκέδαζαν τους Θεούς με τη μουσική και το χορό. Μια επιγραφή αποδίδει την εφεύρεση του χορού στις μούσες Πολυμνία και Τερψιχόρη. Το όνομα τερψιχόρη σημαίνει «χαρά στο χορό». Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι οι Θεοί από οίκτο δώρισαν τους χορούς στους ανθρώπους για να λησμονούν προς στιγμή την κούραση και τις θλίψεις της καθημερινότητας. Έτσι φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι η ενασχόλησή τους με το χορό βασιζόταν σε διαφόρους παράγοντες. Ωθούμενοι από τις ίδιες τους τις δραστηριότητες επινόησαν πλήθος χορών οι οποίοι ήταν κατάλληλοι για κάθε περίπτωση και εκδήλωση της ζωής τους. Σύμφωνα με τους συγγραφείς Πολυδεύκη, Λιβάνιο, Λουκιανό Κ.α. οι χοροί ήταν περισσότεροι από διακόσιους.

Ανάλογα με την περίπτωση όπου χορευόταν ο κάθε χορός και γενικά ανάλογα με το χαρακτήρα τους, οι χοροί αυτοί διαιρούνται σε πολεμικούς θρησκευτικούς και ειρηνικούς.

Έτσι ο χορός αποτέλεσε την πιο αρεστή ενασχόληση για τους αρχαίους Έλληνες. Ο Λουκιανός αναφέρει ότι η Ρέα μητέρα των Θεών δίδαξε πρώτη το χορό στους Κορύβαντες της Φρυγίας και στους κουρήτες της Κρήτης. Ο Δίας σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία σώθηκε από τη μανία του πατέρα του Κρόνου χάρη στο χορό των κουρητών και λόγω του θορύβου που έκαναν τα ξίφη χτυπώντας τα πάνω στις ασπίδες για να μην ακούσει ο Κρόνος το κλάμα του μικρού Δία.

Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

Οι πιο παλιές πληροφορίες που δίνονται από τον Ελληνικό χώρο, προέρχονται από την Κρήτη, όπου γύρω στα 3000-1400 Π.Χ. άνθισε ένας μεγάλος και αξιόλογος πολιτισμός. Ο Heinrich Schlieman & Wilhelm Dörpfeld έκαναν ανασκαφές τον 19ο αιώνα στην περιοχή των Μυκηνών, που συνεχίστηκαν στον αιώνα μας από άλλους. Από τις ανασκαφές του Arthur Evans στην Κνωσό και από συγκρίσεις στους Κρήτες και με έρευνα από τις Μυκήνες προκύπτει ότι ο πολιτισμός των Κρητών ήταν σαφώς αναπτυγμένος σε υψηλότερο επίπεδο από το μυκηναϊκό πολιτισμό. Πολλά αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν ότι οι χορευτικές δραστηριότητες των Κρητών ήταν πολύ πλούσιες και επηρέασαν αναμφίβολα τους χορούς της Μυκηναϊκής εποχής.

Οι κάτοικοι της Κρήτης; καλλιεργούσαν την οργανική μουσική, το τραγούδι και το χορό. Γι' αυτούς είχε πολύ μεγάλη σημασία, όχι μόνο ως θέαμα και ψυχαγωγία, αλλά και ως ένα σπουδαίο αναπόσπαστο μέρος της θρησκευτικής τους ζωής. Στην Κρήτη υπήρχαν κυκλικοί χοροί που συναντά κανείς και σε άλλους αρχαίους πολιτισμούς. Συχνά χόρευαν γύρω από ένα δένδρο, ένα βωμό ή σε κύκλο κλειστό με ένα άτομο στο κέντρο με σκοπό την κάθαρση και την απελευθέρωση από τις κακές δυνάμεις. Αυτό το θέμα παρουσιάζεται συχνά στην ελληνική μυθολογία, όπου σε ανοιχτό κύκλο οι Χάριτες και οι Μούσες χορεύουν γύρω από τον Απόλλωνα που παίζει λύρα. Οι παλιότερες παραστάσεις που παρουσιάζουν ομάδες κυκλικών χορών βρέθηκαν στην Κύπρο. Σ' αυτές τις παραστάσεις γυναικείες μορφές χορεύουν κυκλικά γύρω από έναν μουσικό. Τέτοιες ομάδες σε Terracotta χρονολογήθηκαν γύρω στα 1870 Π.Χ. Στο Παλιόκαστρο της Κρήτης; βρέθηκαν παρόμοιες ομάδες που υπολογίζονται σύμφωνα με νεότερες έρευνες γύρω στα 1400 με 1050 Π.Χ. (βλ. σχήμα γυναικείες μορφές χορεύουν σε κυκλικό χορό) (Δ. Στράτου, 1979).

Στον Ηπειρωτικό Ελλαδικό χώρο κοντά στην Ολυμπία βρέθηκε μια μικρή μπρούτζινη ομάδα, που παρουσιάζει ένα κυκλικό χορό που χρονολογείται γύρω στα 800 Π.Χ. (βλ. εικόνα Μπρούτζινη παρουσίαση κυκλικού χορού Δ. Στράτου 1979).

Γυμνές γυναίκες κινούνται σε ένα κλειστό κύκλο πιάνοντας τα χέρια η μια στους ώμους της άλλης. Το ίδιο μπορεί κάποιος να παρατηρήσει σήμερα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς, όπως Π.χ. στον γρήγορο χασάπικο κ.α.

Υπάρχουν μαρτυρίες για Κρητικούς χορούς, οι οποίοι εκτελούνταν από γυναίκες σε διάφορους σχηματισμούς και σχεδιασμούς προς τιμή της κυριότερης θεάς της Κρήτης, τη μητέρα Γη.

Ένας πολύ γνωστός θρησκευτικός χορός (λιτανείας) ήταν ο **«παιάνας»**. Ιδιαίτερα ονομαστός, ανάμεσα στους λατινικούς χορούς που χορεύονταν προς τιμή διαφόρων θεοτήτων. Τα χαρακτηριστικά αυτού του χορού είναι η σοβαρότητα, η ηρεμία, ξεκινάει σαν πομπή και αργότερα μεταβάλλεται σε πραγματικό χορό, που τον συνοδεύουν τραγουδιστά και με τη συνοδεία των ήχων της λύρας και του αυλού.

Στον Ομηρικό ύμνο προς τιμή του Απόλλωνα, αναφέρεται ότι αυτόν τον χορό τον εισήγαγαν οι Κρήτες που είχαν πάει στους Δελφούς για να εγκαινιάσουν εκεί το ιερό προς τιμή του Απόλλωνα. πραγματικά φαίνεται ο παιάνας είναι κρητικής προέλευσης, υιοθετήθηκε αργότερα από τους Έλληνες και χρησιμοποιήθηκε στη λατρεία του Απόλλωνα, σαν τελετουργία σε δύσκολες μέρες όπως προσευχή πριν από τις μάχες, επιδημίες ή άλλα δεινά.

Αργότερα τον **«Παιάνα»** τον τραγουδούσαν για να εκφράσουν τη χαρά τους, την επιτυχία ή τη νίκη τους. Έτσι δημιουργήθηκαν διάφορα είδη

«Πσιόνων», όπως ο εμβατήριος, ο επινίκιος, ο συμποσιακός, ο γαμήλιος κ.λ.π.

Στην ελληνική λογοτεχνία αναφέρεται επίσης και ένας άλλος θρησκευτικός χορός των Κρητών ο **«Πρύλης»**. Αυτόν τον χορό τον χόρευαν με όλο τον οπλισμό τους και γύρω από μια νεκρική πομπή ή γύρω από το μέρος όπου έκαιγαν τον νεκρό ήρωα όπως ακριβώς μεταδόθηκε από τους ομηρικούς Έλληνες. Ένας άλλος χορός επίσης Κρητικής προέλευσης είναι το **«Υπόρχημα»**, συνδυασμός ενόργανης μουσικής, τραγουδιού, χορού και παντομίμας, με τους ήχους της λύρας ή του αυλού ή και των δύο μαζί. Το υπόρχημα ήταν αφιερωμένο στη λατρεία του Δία και του Διονύσου.

Η ΠΡΟΚΛΑΣΣΙΚΗ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα Παναθήναια ήταν αναμφίβολα το αποκορύφωμα των αθλητικών εκδηλώσεων. Αυτό γινόταν στην Αθήνα προς τιμή της Αθηνάς. Ήταν μια μεγαλοπρεπή λιτανεία, που οδηγούσε στην Ακρόπολη. Όλες σχεδόν οι κοινωνικές τάξεις των πολιτών της Αθήνας έπαιρναν μέρος με τη γιορτινή τους ενδυμασία.

Κοντά στην σροκλασσοική περίοδο οι Έλληνες πήραν πολλά στοιχεία απο τον Κρητικό πολιτισμό, που με την πάροδο του χρόνου εξελίχτηκαν.

Στους Δελφούς κάθε εφτά χρόνια γιόρταζαν το **χορό του φιδιού**. Δινόταν μια μιμητική αναπαράσταση όλων των φάσεων του αγώνα που έκανε ο θεός Απόλλωνας σκοτώνοντας τον πύθωνα (ένα μεγάλο φίδι). Ο χορός συνοδευόταν με μουσική από αυλούς.

Μετά την κλασική εποχή, οι χοροί παίρνουν ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Στις κωμωδίες και τα σατυρικά δράματα έχουμε χορευτικές παραστάσεις ζώων και θρησκευτικούς λατρευτικούς χορούς.

ο Πολυδεύκης αναφέρει το χορό **«Μορφασμό»**, έναν αστείο χορό που μιμείται ζώα όλων των ειδών. (βλ. εικόνα: χορευτές με μάσκες ταύρου).

Στα διάφορα φεστιβάλ χορού προς τιμή διαφόρων θεοτήτων της γονιμότητας, όπως η Δήμητρα, η Άρτεμη και η Αθηνά, διάλεγαν κορίτσια νέα, σεμνά και ωραία απο καλές οικογένειες που βαστούσαν στο κεφάλι, τους ένα καλάθι με καθονισμένο αντικείμενα. Ο χορός αυτός ήταν γνωστός ως χορός του **«καλαθίσκου»** (βλ. εικόνα :χορεύτρια με καλαθόσχημο κάλυμμα στο κεφάλι).

Μια παραλλαγή αυτού του χορού χόρευαν σεμνές γυναίκες με κοντό χυτών στη Λακωνική καρύα προς τιμή της Άρτεμης, που τις ονόμαζαν «οι βαστάζουσες καλάθι».

Αυτές είναι οι «Καρυάτιδες» που γνωρίζουμε απο τα αγάλματα του Ερεχθείου της Ακρόπολης και άλλα που βλέπουμε στα μουσεία μας.

Ένας άλλος θρησκευτικός χορός ήταν τα **«Παρθένεια»**. Ήταν οι πιο χαρακτηριστικοί χοροί των ελληνικών δωρικών πόλεων, όπως της Σπάρτης. Ήταν χορός γεμάτος χάρη που χορεύονταν απο ομάδες κοριτσιών προς τιμή θεών και ηρώων. (βλ. εικόνα: χορεύτριες χορεύουν το χορό «Παρθένεια»).

Διασώζονται επίσης αναπαραστάσεις που δείχνουν ωραία κορίτσια να χορεύουν κρατώντας τα χέρια και καλυμμένες με φαρδιές; ενδυμασίες των οποίων οι πτυχές προσθέτουν μαγεία στο χορονορφοικό σχηματισμό.

Ο χορός των **«Πεπλοφόρων»**. Αυτός εκτελούνταν απο γυναίκες τυλιγμένες με μακριούς, βαριούς χιτώνες με καλυμμένα τα χέρια και καμιά

φορά και το πρόσωπο με την άκρη του χιτώνα. (βλ. εικόνα: η πεπλοφόρος χορεύτρια) .

Οι μορφές αυτές είναι ιδιαίτερα γοητευτικές και οι πτυχές του χιτώνα προκαλούν μια έντονη αίσθηση ρυθμού και κίνησης.

Στο Αργος βρίσκουμε το χορό «Ιεράκειο» ή τα «Ανθέα» όπως λέγεται. Είναι επίσης ένα ιδιαίτερα χαριτωμένο είδος γυναικείου χορού, που χορευόταν στο Αργος απο κοπέλες που κρατούσαν άνθη, κάτω απο τους ήχους του αυλού προς τιμή της Ήρας Ανθειας.

Θρησκευτικοί χοροί με χαρακτήρα όχι ειρηνικό, αλλά οργισσηκό ήταν οι λεγόμενοι «Διονυσιακοί χοροί».

Σύμφωνα με τις παραστάσεις που σώζονται, αυτοί που χορεύουν τους οργισσηκούο χορούς, άνδρες και γυναίκες, είχαν λυμένα τα μαλλιά, στεφανωμένα με κισσό, έσκυβαν μπρος και πίσω κινώντας με δύναμη το κεφάλι. Το χορό αυτό χόρευαν οι λεγόμενοι «Βακχικοί θίασοι».

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα ομαδικά αυτά ευθυμο-χορευτικά άσματα αποτέλεσαν την πρώτη μορφή θεατρικής τέχνης και απο αυτά δημιουργήθηκε κατόπιν η τραγωδία. (βλ. εικόνα: χορός προς τιμή του Διονύσου).

Ο ΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΚΟΥΡΗΤΩΝ-ΠΥΡΡΙΧΙΟΣ

Οι **Κουρήτες** είναι μια φυλή του Κρητικού λαού που χόρευαν ένα πολύ θορυβώδη χορό με πολύ δύναμη, ελεύθερα πηδηχτά βήματα που συνοδεύονταν από κραυγές και θορύβους.

Τέτοιου είδους χοροί είχαν σκοπό κατά πρώτο λόγο να επισπεύσουν τη γονιμότητα της φύσης ώστε να επιφέρουν μια καλή παραγωγή, και κατά δεύτερο λόγο προσπαθούσαν να απομακρύνουν με δυνατούς θορύβους τις κακές δυνάμεις και τα κακά πνεύματα.

Οι Σπαρτιάτες χόρευαν το χορό αυτό γυμνοί στις **«γυμνοπαιδίες»** όπου παρουσιάζονταν τρεις χορευτικές ομάδες, μια αντρική, μια νέων και μια παιδική. Το όνομα του χορού Πυρρίχιος προέρχεται από την ελληνική λέξη «πυρ» που σημαίνει φωτιά, από τον τρόπο που αναπηδούσαν οι χορευτές πάνω στις φλόγες.

Άλλοι λένε ότι ο Πυρρίχιος πήρε το όνομα του από τον Πύρρο, τον γιο του Αχιλλέα, ο οποίος χόρεψε θαυμάσια γύρω από τη σωρό του νεκρού Πατρόκλου. Άλλη εκδοχή αναφέρει ως επινοητή του χορού αυτού τον κρητικό ήρωα Πύρριχο, δηλαδή ότι αυτός μετέφερε το χορό από την Κρήτη στη Σπάρτη.

Ο Πυρρίχιος χορός έμοιαζε με έναν ένοπλο αγώνα όπου όλες οι κινήσεις της επίθεσης και της άμυνας παρουσιάζονται μιμητικά. (βλ. εικόνα: Αρχαία ανάγλυφη παράσταση του χορού των κουρητών «Πυρρίχιος» 4^{ος} Π.Χ. αιώνα).

Οι Αθηναίοι χόρευαν ήδη από το 600 Π.Χ. τον Πυρρίχιο στα μικρά ή μεγάλα Παναθήναια. Επίσης οι Αθηναίοι πίστευαν ότι η Αθηνά επινόησε πρώτη τον «Πυρρίχιο» (πολεμικό χορό), τον οποίο πρωτοχόρεψε για να γιορτάσει της νίκη της κατά των Τιτάνων.

Κατά τον 7^ο Π.Χ. αιώνα χρησιμοποιήθηκε από τους Σπαρτιάτες ο πολεμικός χορός των «Κουρητών - Πυρρίχιος» και αποτελούσε μέρος της πολεμικής εκπαίδευσης για πεντάχρονα παιδιά.

Από τον 4^ο Π.Χ. αιώνα ο Ξενοφών αναφέρει ότι τον Πυρρίχιο χορό τον χόρευαν επίσης και γυναίκες.

Ο ελληνισμός του Πόντου μετά την Μικρασιατική καταστροφή μαζί με όλα τα άλλα κράτησε αναλλοίωτη τη μορφή και το περιεχόμενο του πυρρίχιου χορού, μεταφέροντάς τον στην Ελλάδα και χορεύοντάς τον μέχρι σήμερα, διατηρώντας την αρχική του ονομασία «πυρρίχιος».

*Χορεύτρια με κύμβαλλα.
Από παράσταση αγγείου του 4ου αι. π.Χ.*

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

τα εγχορδα μουσικα οργανα που χρησιμοποιουσαν οι αρχαιοι ελληνες ηταν: η λυρα και η κιθαρα, στην αρχη με 4 επειτα με 7 και τελος με 18 χορδες. η φορμιγξ, παραλλαγη της λυρας, η χελυς (λυρα σε μικρο σχημα), η μαγαδισ, ο κλεψιαμβος, η αρπα, το τριγωνο, η σαμβυκη, η ναυλα σε σχημα λαουτου κ.ς. απο τα πνευστα διαφορα ειδη αυλου (κυλινδρικοι η κωνικοι) απο καλομι, ξυλο, η διαφορα μεταλλα, η συριγξ η ο αυλος του πανα, τιοιμενικο οργανο, η σαλπιγγα η υδραυλις (με χάλκινους ηχηρούς αυλούς και πλήκτρα που λειτουργούσαν με υδραυλική πίεση, 2⁰⁵ αιώνας) και τα κρουστά τύμπανα, κύμβαλα, σείστρα, τρίγωνα, κρόταλα κ.α.

Σημειώνουμε επίσης ότι η ελληνική μουσική των αρχαίων χρησιμοποιούσε για την απόδοση των μουσικών φθόγγων γράμματα του αλφάβητου σε διάφορες θέσεις άλλοτε όρθια και άλλοτε πλάγια ή ανάποδα. Επίσης πρέπει να πούμε ότι η ελληνική μουσική είναι μονόφωνη και ουσιαστικά φωνητική, υποτάσσεται απόλυτα στην ποίηση.

Η λύρα και η κιθάρα τα δύο αυτά όργανα διαφέρουν μόνο στο ηχείο.

Η λύρα είχε για ηχείο ένα όστρακό χελώνας με ένα τεντωμένο δέρμα απο πάνω και δεξιά και αριστερά δύο κέρατα ζώου ενωμένα στο άκρο τους με ένα ξύλινο ραβδί.

Η κιθάρα που είναι μια εξέλιξη λύρας, είχε ξύλινο επίπεδο ηχείο που κατέληγε στους πλάγιους βραχίονες.

Και τα δύο όργανα παίζονταν με τα δάχτυλα ή με ένα κοκάλινο πλήκτρο και είχαν αδύνατο ήχο, περισσότερο ισχνό ή λύρα και δυνατότερο και πλουσιότερο η κιθάρα.

Οι αρχαίοι Έλληνες τραγουδούσαν, συνόδευαν το τραγούδι τους ή έπαιζαν διάφορα όργανα, πάντα σε ταυτοφωνία η σε οκτάβα. Η μουσική τους δηλαδή ήτανε μονόφωνη. Συχνά όμως η ενόργανη συνοδεία βρισκόταν μια οκτάβα ψηλότερα απο την κύρια φωνή και χρησιμοποιούσε μελωδικά στολίδια. Ο τρόπος αυτός, που λεγότανε ετεροφωνία, δεν αλλοίωνε καθόλου το μονόφωνο χαρακτήρα της ελληνικής μουσικής.

Απο τους θεωρητικούς που ασχολήθηκαν με την ελληνική μουσική, πρώτος ο Πυθαγόρας (6⁰⁵ π.Χ. αιώνας) συστηματοποίησε και ερεύνησε με το μονόχορδο τα ακουστικά φαινόμενα. Το μονόχορδο ήταν πειραματικό περισσότερο παρά μουσικό όργανο. Αποτελούνταν απο μια χορδή τεντωμένη πάνω σε μια ξύλινη βάση (ηχείο) και ένα κβσλδρη. Με τη μετακίνηση του καβαλάρη που διαιρούσε τη χορδή με διάφορα μήκη, ο Πυθαγόρας μελέτησε και κατόρθωσε να εκφράσει τις μαθηματικές σχέσεις των διαστημάτων της σκάλας. Έτσι ο Πυθαγόρας πρώτος καθόρισε τις σχέσεις των διαστημάτων και έβαλε τις βάσεις του μουσικού συστήματος που ακολούθησαν οι μεταγενέστεροι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✚ «Οι Ελληνικοί χοροί» Ιστορική - Πολιτιστική - Κοινωνιολογική και Μουσικοκινητική θεώρηση. Γιώργος Λυκεσάς, β' έκδοση Θεσσαλονίκη 1993. Η έννοια του χορού στην Αρχαία Ελλάδα, ο χορός στον αρχαίο Ελληνικό χώρο.
- ✚ «Ο χορός» Ανδρέα Μπουσιώτη, Αθήνα 1983 Β' έκδοση.
- ✚ Οι Λαϊκοί χοροί - ένας ζωντανός δεσμός με το παρελθόν, Δόρα Στράτου, Αθήνα, 1966.
- ✚ τριμηνιαίο Περιοδικό «Τέχνες και Αρχαιολογία» τεύχος 90 «ο χορός στην αρχαιότητα». Ιδιοκτησία : Αθηναϊκά Νέα - Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη.
- ✚ «Ελληνικοί χοροί» - Ιστορική εξέλιξη και μουσικοκινητική ανάλυση. Γιάννη Γ. Κόκκινου, Θεσσαλονίκη 1987.
- ✚ «Ελληνικοί χοροί» Αθανάσιου Μπίκου. Έκδοση δεύτερη Αθήνα 1969. ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: Ελπίδα Κοσμάτου, Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής, Αθήνα, 21/02/06.